

Alp 2164
Larch

LITUOVOS
NACIONALINIS
KLAUSYMO
CENTRAS

mpkšlas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1983
BALANDŽIO MĖN. 23 d. / APRIL 23, 1983
PART TWO — Nr. 80(16)

Šiame numery:

Tarp „Aušros“ ir nepriklausomybės — Tumas-Vaižgantas. Religinė ir filosofinė tematika Antano Jasmanto-Antano Maceinos poezijoje. Lietuvos pagrindų sukurta knyga. Ištrauka iš Albino Baranausko naujausio romano. Operinė naujiena Chicagoje — Mozarto „La Finta Giardiniera“ ir Orffo „Antigonae“. Česlovo Masaičio eilėraščiai. Ingrida Blekytė vėl švyti scenoje. Chicagos teatruose. Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Tarp „Aušros“ ir nepriklausomybės — Tumas - Vaižgantas

Laikotarpis tarp „Aušros“ ir nepriklausomybės yra būdingas labai gyvastingu lietuvių tautos augimu. Tačiau mūsų pačių šis laikotarpis yra mažiau studijuotas ir dėl to mažiau pažįstamas. Išimtį sudaro tik Vincas Kudirka, kuris tiek asmeniškai, tiek literatūriškai tebėra gyvas mūsų visuomenėje. Jo įamžinimui svarbų vaidmenį suvaidino senieji Amerikos lietuviai, pasirūpinami liukšusinių jo raštų išleidimu.

Kitoks likimas yra ištikęs kitą to laikotarpio žmogų, kuris yra ne mažiau vertingas mūsų tautos brendimui, tai būtent Tumas Vaižgantas. Jis yra pilnesnis to laikotarpio atstovas daugeliu atžvilgiu. Jis ne tik Lietuvos nepriklausomybės sulaukė, bet ir uoliai prie jos įvykdymo prisidėjo. Jis yra ne tik Didžiojo Vilniaus seimo ir Petrapiilio seimo dalyvis ir Stockholmo konferencijos dalyvis.

Jis yra „Tėvynės Sargo“ redaktorius tarp 1896-1902 metų. Kartu su Smetona jis redagavo „Viltį“. Jis buvo Tautinės pažangos partijos kūrėjas Petrapiilio seimo laikais. Keista, kad Tumas — Vaižgantas, toks spinduliuojantis savo būdu ir toks aktyvus visuomeniniu, politiniu, literatūriniu ir istorijos studijų atžvilgiu, ligi šiol yra pasilikęs vienišas.

Jo penkiasdešimties metų mirties sukaktis yra gera proga prie jo grįžti ir iš naujo jį atrasti. (Jis mirė 1933 metais balandžio 29 dieną Kaune). Įvairios lietuviškos visuomenės kryptys jame ras kažką savo. Krikščionys demokratai jį pripažįsta, kaip savo pradininką. Tautininkas jis buvo toks, kuriam paminklus stato kaimyninės tautos (pgl. Vaduvų kraštas, p. 42). Jo personažuose socialistinės krypties atstovai atpažins neiškreiptą savo veidą. Socialistai, jo manymu, yra toki, kuriems plačiau rūpi negu savoji tėvynė (Vaduvų kraštas, p. 151).

Tačiau „svietas lyginti, tai ne kurmarausiai pievoje išspardyti“ (p. 256). Jis pats yra rezistentas ir kovotojas ne tik už spaudos laisvę, bet ir prieš visus jo tėviškės pažeidimus.

Tėviškė, kurią jis gina, jam yra vertybė iš esmės. Rytų aukštaičio ūkininko kiemas jam yra toks harmoningas, kaip Sv. Petro aikštė Romoje (p. 51). Šis ūkininkas ir mėsla ir skiedryną taip tvarko, kad jis nekristų į akis (p. 52). Tai nereiškia, kad Vaižganto vaizduojamas Vaduvų kraštas būtų be vargo. Jo karta ten yra pavaizduota taip skaudžiai, kad, atrodo, pats autorius to išsigąsta. Tačiau būdingiausias jo vaizdavimo bruožas yra peizažo mistika ir šeiminių gyvenimo šiluma.

Nepriklausomybės laikais Tumas buvo literatūros istorijos profesorius Vytauto Didžiojo universitete. Jis yra rūpestingai surankiojęs ir aptaręs bėrėdas visus ligi jo laikų besireiškusius rašytojus. Jis buvo nuosirdus kiekvieno pradedančio rašytojo draugas. Dėl to jis susilaukė „deimantių ieškotojo“ titulo kitų kritikų tarpe. Jo paties raštų palikimas, pasak Brazaičio, yra pats gausiausias iš to laiko rašytojų.

Jo „Vaduvų kraštas“ yra šakotas, tačiau užbaigtas, romanas. Jame Vaižgantas moka papasakoti ne tik giedrų ir baisių, bet ir nuotykingų ir mistika persunktų istorijų. Šiandien, turint įvairių filmavimo ir rekordavimo priemonių, kūrybingo režisieriaus rankose Vaduvų kraštas galėtų atgyti.

Nei pats Vaižgantas, nei jo suvokiama Lietuva netilpo siauriose apribojimuose. Lietuva, pasak jo, yra atvira keturiems vėjams (Vaduvų kraštas, p. 76). Netilpo niekur ir Vaižgantas. Jis šoko sveikinti lenkų, jiems įkūrus universitetą. Jis siūlėsi bendradarbiauti Kapsukui, komunistams užėmus Vilnių. Dėl to teisingas yra jo aptarimas, padarytas Brazaičio, kad jis yra „riteris be baimės“.

Nėra ko sakyti, kad Vaižgantas yra gilus krikščionis, net mistikas pačia gerąja to žodžio prasme. Jo vizija Lietuvos, kaip valstybės, gali būti įkvėpianti ateičiai. Pasinaudojant jo paties žodžiu, apie Vaižganto vaizdus galima pasakyti, kad jie yra pragiedruliai lietuvių tautai.

V. Bgd.

*„Jei kas tautos tradicijai ras cėmą -
linga mano vardas panaudoj, tai pils
nlonių. Nepanaudoj niekas - nekasko
niebūs: gyvenimo vilnys vėdka
pervidus per visą atminimą.“*

Juozas Tumo-Vaižganto testamento fragmentas

Religinė ir filosofinė tematika Antano Jasmanto poezijoje

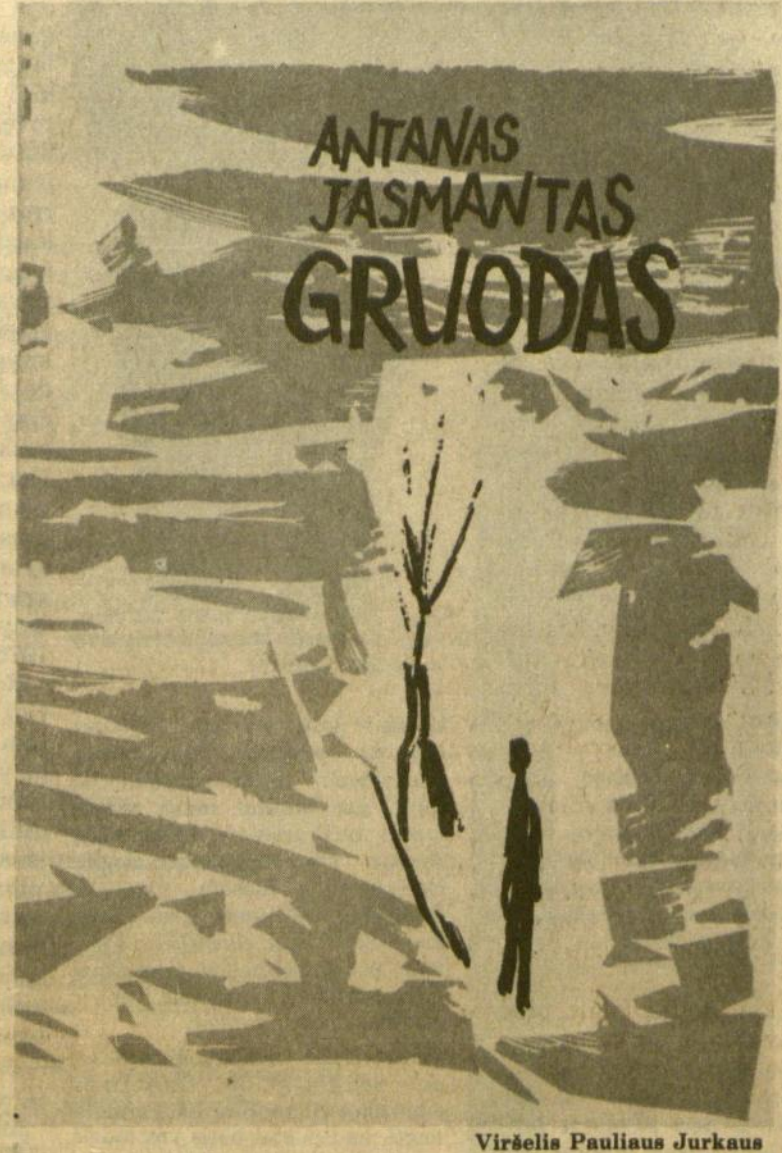
VINCAS NATKEVIČIUS

Netenka abejoti, kad visi lietuvių kultūrinio gyvenimo besidominieji žino, kad Antanas Maceina yra ne vien filosofas ir teologas, bet ir poetas. Tenka betgi abejoti, kad visi mūsų kultūrininkai būtų įsitikinę, jog būti kartu filosofu ir literatu, ypač poetu, yra įmanoma. Atrodo, net numojam ranka į kitų tautų panašius atvejus: juk prancūzų žymieji egzistencinės filosofijos atstovai J. P. Sartre, A. Camus ir G. Marcel yra buvę nemažesni literatai (dramaturgai ir romanistai) kaip filosofai. Įvyko pas mus netgi atviro kautynės tarp filosofiją vertinančių ir jos nemėgstančiųjų, kai su žemininkais (ypač V. Mačerniu ir A. Nyka-Niliūnu) naujai į mūsų poeziją atėjo filosofuoją poetai. Tada J. Aistis tiesiai pasakė (1952 m. *Aiduose*), kad jungti filosofiją su poezija reiškia žibala maišyti su pienu..., o šio mišinio nei gersi, nei deginsi... Aistis apsiriko. Filosofinė poezija gali būti literatūriškai labai vertinga: tai įrodė ką tik minėti poetai, tai jau seniai buvo įrodę Putinas, F. Kirša, o ypač J. Baltušaitis. Tai vėlgi naujai įrodė ir Antanas Jasmantas. Vis dėlto dar ir šiais metais lietuviškoj spaudoj atgaila ranka, prabėgomis, numestas tvirtinimas, jog A. Jasmantas tik nevykusiai poetinas teologija ir filosofija. Tuo, nežinia kodėl, bandomas sudaryti įspūdis, lyg Jasmantas mėgintų eiliuoti sausas filosofines abstraktybes ar teologines subtilybes, tepieinamas ir tesuprantamas keliems filosofijos ar teologijos specialistams. Manau, kad užteks šitam įspūdžiui išsklaidyti vien laikraščinio recenzinio žvilgio ir poeto abiejų rinkinių (*Gruodo* 1965 m. ir *Ir niekad ne namolei* 1980 m.) religines ir filosofines idėjas. Ar iš tikrųjų jos tokios sausos ir neįkandamos eiliniam skaitytojui? Ar iš tikrųjų jos nevykusiai suelituotos?

A. Jasmanto lyrika nėra perdem moderni ta prasme, kad ji tik sugestijonuotų, norėtų nutylėjimais pasakyti daugiau nei ištaramis; ji nėra uždara (hermetinė), tesuprantama vien autoriui. Anaiptol, ji prabyla ir i skaitytoją naujais savitais simboliais, kurie gali būti intuityviai įspėjami; ji aidi tradicinę eilėraščių muziką, sklindančią iš subtilių rimų bei asonansų ir skambaus ritmo. Šia tradicine lyrinio pergyvenimo forma poetas perduoda savitą žvilgį į save ir pasaulį bei gyvenimą. Ta prasme jis turi ryškų pasaulėvaizdį, kuris betgi nėra siaurai religinis ar filosofinis: jame iškyla kone kiekvienam gyvenamojo laiko inteligentui būdinga kritiška pažiūra į religijos, filosofijos ir apskritai kultūros klausimus. Atskirų eilėraščių, jų religinių bei filosofinių motyvų sklaida šitai turėtų parodyti gana aiškiai. Šituo požiūriu netgi truputį bijau, kad skaitytojas man galės prikišti, jog aš, interpretuodamas poeto eilėraščius, juos iš savęs filosofinu ar teologinu, kad tik iš eilėraščiuose randamų simbolių vaizdų būtų aiškiau paregima jų religinė bei filosofinė potekstė.

Gruodas: gyvenimo ir idėjų dualistinis konfliktas suplatonintoj krikščionybėj

Pradėkim su *Gruodo* rinkinio pirmaisiais eilėraščiais. „Rudens“ ir „Vėlumų soneto“ eilėraščiuose iš karto atsiskleidžia poeto abejonė, ar individo būtis yra prasminga. Ji sunkiai įmenama, ji mus vargina ir verčia klaidžioti, kaip elgetas. Ji teteikia mažą džiaugsmą ir mažą meilę, ji daugiau liūdina nei džiaugsminga („Mano kambarys“). Į šitokią būti kiekvieną pavasarį iš naujo poetas kabinasi „kaip voras į stiklinį indą“ („Voro sonetas“). Į ją mes visi kaip žuvis kartais pašoktam, nes mus vilioja dangus didžia šviesa pasruvęs ir meile atdaras kaip vakaro namai („Žuvų sonetas“). Tik dangaus vilionės ilgai netrunka, ir mes į šviesą atitrėkę krintam atgalios į purviną, į tą mūs vandenį nešvarų (t.p.). Taigi du pradai kaip priešingybės — šviesusis dangus ir žemės purvinas, tamsus vanduo — pasirodo Jasmanto pasaulėvaizdyje. Juo poetas daros panašus į Putiną: *Dangus mano tėvas, bet Žemė motina manoji*. Tik labiau nei Putinas Jasmantas parodo norą šį suskilimą į du pradus nugaleti. Filosofas Maceina šitai pergyvena kaip klaidingą platonizmą ar manicheizmą. Norą pakilti virš šio dualizmo regime „Girios

Viršelis Pauliaus Jurkaus

sonete“, kuriame išekaitome visai „nekrikščionišką“ tradicinei katalikių priešiškiausiai mintį:

O kūne mano, mano broli! Iš žemės dykumų, išdegusių, plačių

Visi pavargę grįžtame namolei. Bet tu, nors tu nepasilik tame mišlingam toly,

Nors tu nebūki greit pradingstančių svečių!

Noris pridurti nuokrypą nuo temos ir pridėti, kad Maceina savo teologiniuose ir filosofiniuose raštuose vėde kovą su platoniniu dualizmu, kuris nepaprastai išsikeriojęs ne tik kai kurių oficia-

liosios krikščionybės atstovų pažiūrose, bet ir eiliniuose tikinčiųsiuose, net apskritai gyvenamojo laiko žmonėse. Suplatonintos krikščionybės atstovai, pavadinkim juos asketais, į nepaprastas aukštības iškėlė idealą, kuriam verta paaukoti visa, taigi ir patį žemės gyvenimą. Netenka daug abejoti, kad šis „idealizmas“ bus kilęs iš Platono sukurto metafizikos, kurios centre yra teorija apie idėjas. Pagal šią tikrąsias pasaulius yra antgamė. Joje yra įsikūrusi idėjų karalystė, kurioje idėjos švyti pilnu savo skaistumu. Žemiškajame pasauly jos realizuojasi tik netobulu pavidalu žmonių kūnuose ir daiktuose. Čia mes regime tik menką jų tobulybės atšvaitą, tik šešėlį jų žerčios šviesos. Suplatoninta krikščionybė perėmė Platono mokslą apie idėjas ir, jį kiek pakeitusi, paskelbė „idealizmą“, kad kūnas, dėlei savo menkos buveinės idėjai, vertas paniekos, kaip jos vertas ir visas žemiškasis gyvenimas, teikiąs idėjai vien šešėlio buiti. Platonizmo paveiktas, net toks žemės malonumų vaikas, kaip Goethe, galėjo pasakyti, jog „visa, kas praeina, yra tik amžinybės atšvaitas“ (*Alles Vergänglichhe ist nur ein Gleichnis*). Dualistinės Platono įtakos yra prisimė visi didieji Vakarų filosofai, neišskiriant nei Kanto, nei Hegelio. Jos yra prisimėsi ir mūsų tradicinė estetika, skelbianti neišvengiamą kiekvieno meno veikalo dualistinį suskilimą į idėjinį ir forminį pradą. Tik mūsų laikais M. Heideggeris paveikiai išėjo kovon prieš šią estetiką ir išvis filosofinį dualizmą. Kaip ir visą savo filosofiją, taip ir estetiką Heideggeris sieja ne su idėjų, o su būties klausimu. Dėl to jis estetikoj kelia ne idėjų — turinio ir formos problemą, o kalba apie vieningą meno veikalo tiesą, kuri su kiekvienu dideliu meno veikalu suvinta būtyje. (Savo pažiūras apie meną Heideggeris yra paskelbęs traktate *Der Ursprung des Kunstwerkes*, išleistam atakirai, bet randamam ir jo veikale *Holzwege* — Šuntakiai. Gaila, kad šios filosofo mintys lietuviams dar neperduotos.) Be abejo, moder-

Juozas Tumas-Vaižgantas (1869.IX.20 — 1933.IV.29)

nusis žmogus, kuriam žemės gyvenimas tapo pradžia ir pabaiga viso tikrojo džiaugsmo ir malonumų, negalėjo ir negali nenieinti platoninės metafizikos; per ją savaime niekinama ir bet kokia filosofija. Galimas dalykas, kad bent iš dalies mūsų literatus ir kultūrininkus, kaip ir kone visus gyvenamojo laiko žmones, nuo filosofijos yra atgrasiusi ši platoninė metafizika. Stai kodėl būtų verta mums pažinti Heideggerio pažiūrą, priešingą šiai metafizikai.

Jei Jasmanto pasaulėvaizdy individas sunkiai įmena būties prasme, tai ją lengvai yra suradusi gyvenamojo laiko žmonių dauguma, tapusi minia ir per gyvenimą keliaujanti su grojančių čigonų būdomis, su šokančiomis bedžionėmis, su juokdariais („Vėlumų sonetas“). Tai aidas pažiūros, kurią Maceina savo jaunystėje prisimė iš Gustavo Le Bon, Dostojevskio, Ortegos y Gasset, Jasperso, Heideggerio įsitikinimų: minia, masė duoda toną mūsų gyvenimui savo skoniu ir reikalavimais; ji užgožia individą, asmenį, jį persekioja ir net sunaikina. Todėl savo sociologinėse studijose Maceina reikalauja asmens pirmenybės prieš masę, daugumą, bendruomenę, tuo grįsdamas pilnutinę (tikrąją) demokratiją. Šių dienų demokratams tai gali atrodyti net antidemokratinu, diktatūrinu įsitikinimu. Iš tikrųjų Maceina šia pažiūra siekia idealios demokratijos, kurioje ir mažumos atstovs negali būti skriaudžiamas (kultūrinės demokratijos idėja).

Įminti būties prasme poetui sunku, betgi gyventi yra gera, gražu, taigi galų gale ir prasminga. Tuo nuveikta platoninė panieka gyvenimui. Šitai poetas išsako senatvę simbolizuojančiame „Gruodo“ eilėrašty, davusiam ir pirmajam rinkiniui vardą. Tai bene gražiausias viso rinkinio eilėraščių, nes jame žmogiškasis nerimas, nesibaigiantis ilgeysys ir neišvengiama kančia susibėga į peleninį gruodą — mūsų dienų pabaigą; nuo jos mes vis ginamės, nors ir pavargę, dulkėmis pavjuodę, nes

Juk gražu — Ar ne? — dar kiek pabūti.

Mirties akivaizdoj pas Jasmantą nėra anos įtampos, kurią, kaip ribinę situaciją, tiesiog tragiškai pergyvena Heideggeris ir Jaspersas: jų nuomone, mirtis mums grąšina ir mus įspėja, jog mums dėlei savo menkos buveinės idėjai, vertas paniekos, kaip jos vertas ir visas žemiškasis gyvenimas, teikiąs idėjai vien šešėlio buiti. Platonizmo paveiktas, net toks žemės malonumų vaikas, kaip Goethe, galėjo pasakyti, jog „visa, kas praeina, yra tik amžinybės atšvaitas“ (*Alles Vergänglichhe ist nur ein Gleichnis*). Dualistinės Platono įtakos yra prisimė visi didieji Vakarų filosofai, neišskiriant nei Kanto, nei Hegelio. Jos yra prisimėsi ir mūsų tradicinė estetika, skelbianti neišvengiamą kiekvieno meno veikalo dualistinį suskilimą į idėjinį ir forminį pradą. Tik mūsų laikais M. Heideggeris paveikiai išėjo kovon prieš šią estetiką ir išvis filosofinį dualizmą. Kaip ir visą savo filosofiją, taip ir estetiką Heideggeris sieja ne su idėjų, o su būties klausimu. Dėl to jis estetikoj kelia ne idėjų — turinio ir formos problemą, o kalba apie vieningą meno veikalo tiesą, kuri su kiekvienu dideliu meno veikalu suvinta būtyje. (Savo pažiūras apie meną Heideggeris yra paskelbęs traktate *Der Ursprung des Kunstwerkes*, išleistam atakirai, bet randamam ir jo veikale *Holzwege* — Šuntakiai. Gaila, kad šios filosofo mintys lietuviams dar neperduotos.) Be abejo, moder-

Bus, bus mūsų žemėj vėliai
Bus pavasaris, ir vuturėliai
Nuo grumstelių suskardens,
Vėjo verpstės saulės gijom
Vėl priverps žiedų lelijom
Ant nudžiugusio vandens.
(Nukelta į 2 psl.)

Antano Jasmanto poezija

(Atkelta iš 1 psl.)

Bus, bus mūsų žemėj vėliai —
Mūsų kryžkelių rūpintojėliai
Vėliai bus pas mus svečiuos.
„Pranašystė“

Toliau kiek sustokim prie eilė-
raščio „Aš paliečiau Tave“, nes jis
įdomus filosofškai ir teologiškai.
Jo pirmasis posmas skamba:

Aš paliečiau Tave, tylus Kūrėjau,
Lyg vaikas žvakės liepsną
piršteliu —

Tiktai mintim. Užpūsti nenorėjau.
Bet užgesai, ir aš įžiebtį negaliu.

Eilėraščio interpretacijai reikia
šauktis filosofo M. Schelerio,
kurio įtaka Maceinos mąstymui
yra neabejotina. Autorius, atrodo,
nori kartu su šiuo filosofu
pasakyti, kad Dievo negalima
mintim įrodyti: jį galima tik *para-*
dyti, t.y. egzistencialiai pergy-
venti: „matyti“, „jausti“, „justi“,
nes Jis, pasak Schelerio, yra pir-
minė būtis, kuri duota „savaime“
taip, kaip yra duotas išorinis
pasaulis, mes patys ir kitas
žmogus. Visa tai bandyti įrodyti
yra juk nesamone. Šitas Dievo
„matymas“, „jautimas“,
„jutimas“ yra visos žmogaus
asmenybės aktas (jame daly-
vauja, savaiame suprantama, ir
protas). Tai yra religinė patirtis,
kurios akivaizdų gryoji mintis,
kaip rodo eilėraščių vaizdai, net
pavojinga, nes ši gali Dievą
šviesą užpūsti. Kai poetas Dievą
pergyvena ne abstrakčiai, ne
mintim, o visa savo asmenybe, tai
nenuostabu, jei jis sakosi šianakt
girdėjęs, kaip rūpestingas žiburio
Nešėjas jį, esančį kažkur tamsoj ir
kaip voverė kraujantį lizdą *būčiai*
atskalinėi, pasaukęs tyliu balsu
(„Voverės sonetas“).

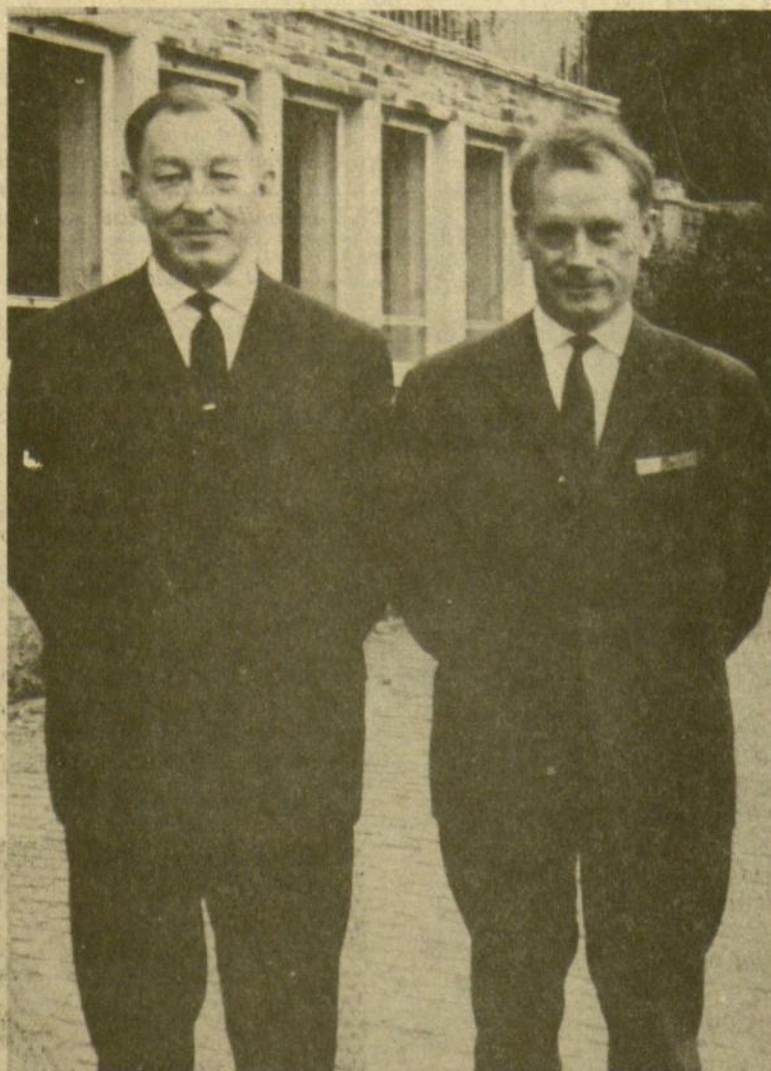
Pirma nei Scheleris įžvelgė reli-
ginius aktus, būlojančius iš visos
žmogiskosios asmenybės ir api-
mančius tiek jausmą, tiek protą,
Blaise Pascal (1623–1662) yra
kalbėjęs apie *logique du coeur* —
„širdies logiką“ kaip priešpriešą
grynajai proto logikai. Nors prancū-
zų mąstytojas šia įžvalga dar
išreiškė prancūziškosios dvasios
racionalizmą (tobulaušiai beveik
tuo pačiu metu iškilusį Descarto
mąstyme): net širdies jausmai esą
logiški, vis dėlto tai buvo pradžia
filosofinio perversmo, įgalinusio
Schelerio ir egzistencinę filo-
sofiją. Betgi ir šandien mes vis
dar nenorim savo visos asmeny-
bės, jos gėlmės, širdies balso klausi-
tyti. Šimtmečiai skelbta tiesa,
kad gryną protą, kažkaip atsietau
nuo viso žmogaus ir jo konkre-
taus gyvenimo, esą galima prieiti
Dievą ir kad šitas būdas „Dievui
rasti“ yra pats geriausias ir tik-
riausias, yra mums įsiėdusi iki
kaulo smegenų, ir mes turim per-
gyventi konfliktą. Jį giliai pergy-
vena ir Jasmantas, minėtam
„Voverės sonetė“ rašydamas:

Bet Tu dar syki
Pašauk! O gal ateik ir pamatyki,
Kaip nevilties maldoj rankas
grąžu,

Kaip nerimu palinkę pušys svirdi,
Kaip savo širdį
Aš lyg konkorežį mintim aižau.

Taigi poetas, ieškodamas Dievo,
nevilties maldoj gražą rankas,
kad širdies nuojautą, Dievą jau
radusia, nesiseka patikrinti min-
tim, protu. Nesiseka, nes širdis,
kaip giliausias asmenybės cen-
tras, nėra konkorežis: šiuo įvaiz-
džiu, jaučiam, poetas pasiepia
tariamai visagalintį, o iš tikrųjų
bejėgį protą, asmens centrą —
širdį paverčiantį konkorežiu... Ir
„Elgetos sonetas“ gildena mintį,
kad racionalizmas trukdo rasti
Dievą. Būtį, gyvenimo prasmę
Dievas duoda, eilėraščių vaizdu,
žvaigždėm, mėnesiui ir žiogui; tik
elgeta žmogus panarina galvą Jo
namų pavartė ir stovi jau ilgus
amžius, paglamžęs Jo namų
varpelio virvelę ir nepajėgęs jos
patraukti — jis mąsto, kad turbūt
Jo nerastų namie... Vadinas,
mintis, protas sutrukdė nueiti pas
Tą, kuris būtų dalina. Akys mato
Jo namus, bet protas netiki, abejo-
ja, kad juose gyventų jų še-
imininkas, ir dar toks dosnus...

Temos rėmai verčia praleisti
nepalietus *Gruodo* rinkinio „Gies-
mių giesmės“ ciklą, kurio eroti-
nius eilėraščius reikia laikyti itin
vykusiais. Jie nedaug atsilieka
nuo geriausių Jono Aisčio, ar net
Salomėjos Neries, erotinių eilė-
raščių. Temai tinka rinkinio cik-
las, pavadinamas „Kristaus istori-
ja“, kur autorius apmąsto

Profesoriai Antanas Maceina su Vincu Natkevičium prieš 20 metų Vakarų Vokietijoje. Šių metų sausio mėn. 27 d. prof. Maceina šventė 75 metų amžiaus sukaktį.

svarbesnius Viešpaties gyvenimo
tarpsnius. Stai „Verbų
sekmadienio“ eilėrašty lauktas
ilgam kely dulketas ir sukaitęs
Viešpats, kuriam poetas ruošėsi
išnešti dubenį šalto vandens Jo
kojoms nuplauti, nepasirodė...
Eilėrašties kerį konkrečiais vaiz-
dais, kuriais išsakyta liūdesys,
simbolizuojas Dievo neapčiuopia-
mybę konkrečioji tikrovė. Pana-
šios nuotaikos yra ir „Veronikos“
eilėrašties, perduodas skaudų pasi-
metimą, klausiant: *Kur šiandien*
gyveni Tu, mano Dieve, po
daugel, daugel metų? Ir atsaky-
mas: lengvučios krikšto marškinė-
liuos. Panašiai dar
Nepriklausomos Lietuvos laikais,
bene J. Keliuočio redaguotoj *Nau-
jojo Romuvoj*, filosofas ir
teologas Maceina atsaakė,
teigdamas, jog tikras Dievas yra
vaikų, liaudies ir šventųjų Dievas.
Intelektualas jį sunkiai surandąs.
Eilėrašty „Kalvarijos kalne“
Kristaus mirties tragedija supran-
tama, kaip juokdario, atėjusio be
kaukės į mūsų pasaulį, kuriame
visi dėvi kaukes *nykštukų*,
milžinų ir idiotų. Ir Viešpats,
reikalauja žmonės, turįs užsidėti

(Pabaiga ateinantį šeštadienį)

Marytė Gaiztūnienė

Vaza
(Degintas molis, 24" aukščio)
Nuotrauka H. Meyer

Lietuvos pagrindų sukurta knyga

Gintaras Tautvytis. *GYVENIMAS
OKUPUOTOJE LIETUVOJE*. *Ko-*
munistų propaganda ir tikrovė. Chi-
cago: Pasaulio lietuvių archyvas,
1982. 230 psl. Spaudė V. Vijeikio
spaustuvė, 4346 So. Western Ave.,
Chicago, IL 60649. Kaina — 10 dol.
Gaunama „Drauge“.

Tai ypatingai gausus duo-
menų, faktų rinkinys, labai
ryškiai parodąs okupacinę
priespaudą Lietuvoje, komu-
nistine diktatūros žiaurumą,
žmonių išnaudojimą, dar-
bininkijos pavergimą, ūkinę
komunistinės sistemos krizę.

Visas veikalas tai iškalbin-
gas liudijimas Lietuvos žmo-
gaus, gerai išsilaisvinusio,
baigusio aukštąjį mokslą, pui-
kiai pažįstančio sovietinę tik-
rovę, perėjusio okupantų kalė-
jimus ir Sibiro tremtį. Kaip
įžangoje pažymima: „Auto-
rius knygą rašė slapta, rizi-
kuodamas vėl patekti į kalėjimą,
Sibirą ar net netekti
gyvybės“. Rusų autorių, ra-
šiusių už geležinės uždangos,
knygų jau yra daugiau pasiro-
dę laisvajame pasaulyje, ta-
čiau iš lietuvių autorių dar tik
suskaitomos ant vienos ran-
kos pirštų, taigi veikalas
mums visiems tuo labiau įdo-
mus ir brangus. Knyga para-
šyta ankstesniais, bet ji jau už-
griebia įvykius ir iš 1978 metų.
Knygos rašymas pradėtas
1976 m. ir baigtas 1978.

Reikia stebėtis, kad auto-
riui, rašančiam taip atskir-
tam nuo laisvojo pasaulio, vis-
gi yra pavykę susipažinti net
ir su kai kuriais Vakarų perio-
diniais ir kitokiais leidiniais ir
išvesti reikiamas paraleles.

Autorius kalba labai drą-
siai ir atvirai. Pvz., primena:
„paskaityk 1942 m. išleistą
knygą „Žemaičių kankiniai“,
kaip dabartinis Liet. TSR kul-
to reikalų referentas Raslanas

NAUJI LEIDINIAI

• **WORLD LITERATURE
TODAY**, Volume 57, Number
1, Winter 1983. A Literary Quar-
terly of The University of Oklaho-
ma. Editor: Ivar Ivask.

Didelio, liukusinio formato li-
teratūros žurnalo anglų kalba,
apimantis tačiau visą šių dienų
pasaulinę literatūrą, jos proble-
mas ir visų kalbų literatūrinės
naujienas. Per metus išleidžia-
ma keturi tomai — keturios netoli
200 psl. knygos, kurių puslapiai
papuošti iliustracijomis, o tekstas
spausdinamas plačiuose pusla-
piuose dviem kolumnom. Redak-
toriaus adresas: Ivar Ivask, 630
Parrington Oval, Room 110, Nor-
man, Okla. 73019. Bendrajai re-
dakcijos kolegijai priklauso ir mū-
siškis prof. Rimvydas Šilbajoris.
Žurnalo asmeniškoji prenumera-
ta yra 24 dol., atskiuro numerio kai-
na 7 dol. Prenumerata įstaigoms ir
bibliotekoms — 35 dol. Adminis-
tracijos adresas: World Literature
Today, 1005 Asp Ave., Norman,
Okla. 73019.

Šio numerio pirmosios pusės
korpusiniai puslapiai atskirais sa-
vo straipsniais liečia šiandienines
prancūzų, katalonų, norvegų, danų,
kroatų, azerbaidžanų, čekų, af-
rikiečių-ganų, suomių, anglų ir Ar-
timųjų Rytų literatūras. Malonu,
kad tarpe jų vienas straipsnis skir-
tas ir dabarties lietuvių literatū-
rai: tai Rimvydo Šilbajorio straips-
nis „Translucent Reality in Recent
Lithuanian Prose“. Šilbajoris čia
labai įdomiu kampu žvelgia į Juo-
zo Apučio, Romualdo Granausko
ir Iechoko Mero prozą, užčiuopda-
mas joje krikščioniškuosius, pagoni-
škiuosius ir hebrajiškiuosius klotus.
Antroje žurnalo dalyje —
naujų leidinių recenzijose, lietu-
vių skyriuje, aptariamos šios kny-
gos: Jurgio Jankaus pasakojimai
Paparties žiedas (Rimvydas Šilba-
joris), Jono Juškačio poezijos kny-
ga *Tolimos dainos* (Rimvydas Šil-
bajoris), Alberto Zalatoriaus
*Žalias laiko vingis: Lietuvių tary-
binė novelė* (Violeta Kelertas) ir
Alfonso Tyrulio redaguota čiu-
rioniškos poezijos antologija
*Žvaigždžių sonetos: Lietuvių poe-
tų išėjimoje eilėraščių apie M.
K.Čiurlionį*. Taipgi ispaniškųjų
knygų skyriuje Birutė Ciplijaus-
kaitė recenzuoja Gabriel Celaya
poezijos knygą *Poesia*, (h. kr. bd.).

žiauriau, negu žvėris, nužudė
73 lietuvių kalinius Rainių
miškely“. Žinoma, knygos au-
toriaus, dabar tebeprasileikan-
čio už geležinės uždangos, pa-
vardė neskelbiama. Tautvytis
yra slaplyvardis.

Pavaizduodamas bolševikų
diktatūros tironiją, autorius iš-
kelia mums mažiau žinomus
faktus. Pvz., kaip 1944 me-
tais, vėl įsibraudami į Lietu-
vą, komunistai prikimšo kalė-
jimus suimtaisiais. Pritrūkus
patalpų, juos laikydavo apskr-
ities miestų duobėse... Duo-
bės buvo neapkrūnamos, šal-
tos ir drėgnos, tai kaliniai pa-
kaitomis guldavo vieni ant ki-
tų. Vakaraus ir naktimis juos
šaukdavo tardyti, kur tero-
rizuodavo, mušdavo, dažnai ir
gyvybę atimdavo... Kameronse,
kur būdavo skirta 17-18 kali-

nių (tiek buvo pakeliamų lo-
vų), bolševikai sugrūdavo 95-
100...“

Autorius išryškina balsavi-
mų sukybes ir prievartą, pro-
fesinių sąjungų pavergimą,
žmonių išnaudojimą. Duoda-
mas statistines lyginamąsias
lenteles, vaizdžiai parodo,
kaip darbo žmogaus padėtis
nepriklausomoje Lietuvoje net
ir ekonomiškai buvo geresnė,
negu po trijų su viršum de-
šimtmečių bolševikinio valdy-
mo Lietuvoje.

Knygoje pateikiama daugy-
bė duomenų, kaip defektyvios
statybos komunistinėje sant-
varkoje, kokie sunkūs trūkū-
mai parduotuvėse, kiek daug
apgaulės ir sukiavimų, kiek
daug ūkio gaminių rusai bol-
ševikai išgrobja iš Lietuvos
(„skerdžiama galvijai, tik jų

mėsa ne lietuviams“). Lygin-
damas privačių sklypelių na-
šumą, autorius klausia: „ar ne
keista, kad 30% valstybės su-
perkamo pieno pristato priva-
tus sektorius, 60% gyventojus
aprūpina bulvėmis, daržovė-
mis, vaisiais“. Sovietų Sąjun-
goje, skelbia leidinys, žemės
ūkyje dirba ketvirtadalis visų
gyventojų, o JAV — dvide-
šimtadalis, ir vistiek Maskva
turi pirkts didelius kiekius
grūdų iš Amerikos. Už geleži-
nės uždangos kursuoja humo-
ras: „soclenktynes ir vėl lai-
mėjome: amerikiečiai dar ir
dabar tebevalgo rūkytus deš-
ras ir kumpius, o mes, kom-
partijos programos ir XXV
suvažiavimo „įkvėpti“, jau
prieš porą metų suvalgėme“.

Knygoje smulkiai išryš-
kinami sovietinės pramonės,
butų, visuomenės aptarnavi-
mo sunkūs trūkumai, gydymo
blogas organizavimas, drau-
dimas įsivežti būtinus vais-
tus. Autorius iškelia sovietų
valstybinio ateizmo siauru-
mą; įstengęs susipažinti su
laisvojo pasaulio leidiniais, ci-
tuodamas Vakarų autoritetų
religinis pasisakymus, įrodi-
nėja bolševikų ateistinės pro-
pagandos nemoksliskumą ir
klaidingumą. Veikale išryš-
kinama sovietinė hipokrizija,
moralinė menkystė, kyšių
viešpatavimas, teisingumo sis-
temos piktnaudojimas, nekal-
tus žmonės kalinant ir žlug-
dant psichiatrinėse ligoninėse.
Keliamas balsas prieš spau-
dos pajungimą kompartijos
piktnaudojimams. Net ir da-
barties pasaulio ūkinį sunkū-
mų akivaizdoje, autorius pa-
brėžia: „Kapitalistinėse
valstybėse bedarbio pašalpos
yra kelis kartus didesnės ne-
gu socialistinėse valstybėse
darbo užmokestis ir vadinā-
mos 'pensijos'“.

Knygoje visur kalbama,
remiantis ne žodžiais, o fak-
tais, duomenimis, statistika,
realiais palyginimais. Jeigu ir
sutikume, kad autorius vie-
nur kitur per daug pesimistiš-
kai prabyla, tai vis dėlto ten-
ka sutikti, kad tai pirmas iš už
geležinės uždangos atėjęs liu-
dijimas, duodas tiek daug ryš-
kios medžiagos apie okupanto
tironiją, skriaudas ir sukybes
jo užgrobtose Lietuvoje.

Juozas Prunskis

Marytė Gaiztūnienė

Kompozicija
(Degintas molis, 19" aukščio)
Nuotrauka H. Meyer

Marytės Gaiztūnienės keramikos darbų paroda, suruošta „Giedros“
korporacijos, šiuo metu vyksta Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre,
Chicagoje, ir tęsis iki š.m. gegužės mėn. 1 d.

Du atsitikimai

Ištrauka iš naujo romano rankraščio

Albinas Baranauskas

Čia kalbamų laiku įvyko dar du atsitiki-
mai, surišti ne tiek su šio pasakojimo
veiksmu, kiek su anų metų nuotaika mūsų
apylinkėje. Būtų gaila praleisti juos
nepaminėtus.

Pirmasis atsitiko trumpai prieš Žolinę.
Buvo apsiniaukusi, tvanki diena,
primenantė ne tiek vasaros pabaigą, kiek
jos pradžią. Nuo pat ankstyvo ryto pietų
padangėje ėmė tvenktis debesys. Lankose
nesijautė nė mažiausio padvelkimo, paupio
alkūniuose nekrustelėjo nė lapelis — de-
besis taip ir nepajudėjo iš vietos visą dieną.
Žiūrint nuo mūsų namų, atrodė dunksas
ties Daukšiais, bet iš tikrųjų stovėjo Pele-
niuose, ties pačiu piliakalniui. Grasė
bereigint praplūpti, tačiau nepraplūpo, tik
ant vieskelio pas dvarą, sako, pietumais
nukritę trys ar keturi lašai. Maždaug tuo
pačiu metu, tarp dvyliktos ir pirmos (kaime
laikrodžių niekas su savimi nesinešioja),
staiga plyksterėjo žaibas, privertęs
krūtelėti aplinkinius gyventojus, ir čia pat
smarkiai padriokėjo griaustinis — vienų
vienas, trumpas, labai garsus pyksterėjis-
mas, išgirstas net Dotamuose, ar ir dar
toliau. Išsigandę šokome dairytis gaisro,
bet dūmai niekur taip ir neprasimušė. Tik
po kurio laiko, dar tą patią dieną, apsižiū-
rėta, kad piliakalnyje įvykusi grūtis —
stačiausioje jo vietoje nuo pylimo atitrūkę
ir krantu beveik iki upės nuslydę keliolika
tonų palaudo smėlio, užpylusio žolę visame

šiauriniame pakraštyje. Tai šonas, kuris
atkreiptas tiesiai į Staupėckus. Jie pirmieji
ir pastebėjo, tik pradžioje nesuvokė, kodėl
piliakalnis iš žalio staiga tapo geltonu.
Kadangi buvo apypietė, Bronius nubėgo ir
greitai parnešė naujieną. Bet tuo metu prie
piliakalnio pradėjo rinktis ir kiti aplin-
kiniai gyventojai. Debesis tebedunksėjo,
tačiau ėmė greitai mažėti. Vakare po vaka-
rienės jau temčiau toje vietoje tamsesnį
lopinėlį su žvaigždė viename pakraštyje.
Tvirtina, kad perkūnas pataikęs į pat pyli-
mo viršūnę, bet manau, kad tai nebūtina.
Krantui, seniai liūčių ir tirpstančio sniego
paplautam, su giliomis vagomis, tetrūko-
gero stukterėjimo, ir stukterėjo, greičiau-
siai, ne žaibas, o tik griaustinis, sudrebinęs
žemę net mūsų kieme.

Viename pakraštyje su smėliu pabiro ir
suanglėjusių nuodėgulių — matyt, likučiai
sudegusios rastų tvoros. Bronius jų parnešė
geras riešučias. Nors šimtmečių senumo,
buvo taip gerai žemėje išsilaike, kad blizgė-
jo, lyg tik ką išsluoti iš duonkepio pečiaus.
Gal kaip tik ryšium su šiais nuodėguliais
ėmė sklisti įvairiausios paskalos. Su
smėliu esą pabirę žmonių kaulai — dvi,
trys kaukolės nusiritusios ir įkritusios į
upę. Kiti sakė, jog pabirę ir pinigai. Tik
kažkodėl jų niekas neprisirinko. Taip pat,
girdi, grūtis praverusi spragą į kažkokį
požemį ar požemius; arba — įvykusi kaip
tik dėl požemių skliauto įdubimo. Ir t.t., ir
t.t. Mes su Broniumi po to kitomis dienom-
mis viską smulkmeniškai ištyrinėjome —
galui užtikrinti, kad šiose kalbose nebuvo

*Albino Baranausko naujausias romanas, kuris
vadinasi „Piliakalnio pašonėje“, dar šiais metais bus
išleistas Lietuviškos knygos klubo Chicagoje.

Operinė naujiena Chicagoje

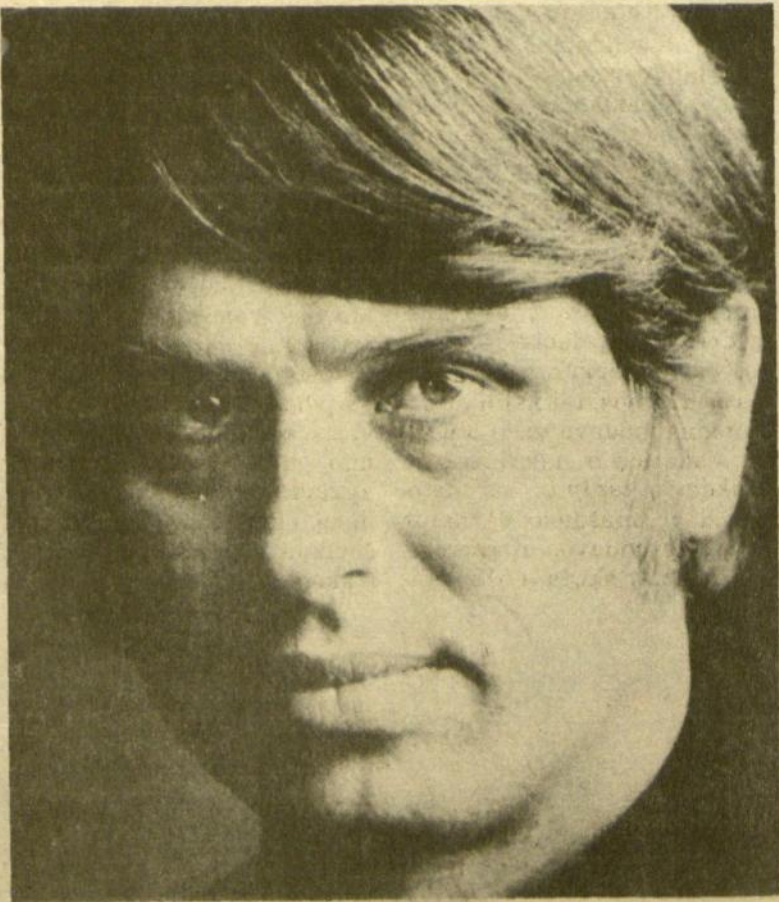
Mozartas ir Orffas Dariaus Lapinsko rankose

Artėjant New Opera Company of Chicago spektakliams Chicagos miesto centre, linksniuojama ir mūsų kompozitoriaus Dariaus Lapinsko pavardė. Ryšium su tuo į jį čia kreipėmės keliais klausimais.

— Sakykit, kaip gimė nauja operos kompanija New Opera Company of Chicago? Ar pats esate jos steigėjas, ar čia buvo koks nors diėsnis susibaudėlių būrys?

— New Opera Company of Chicago yra pelno nesiekianti korporacija, įsteigta, norint statyti naujas, negirdėtas operas arba pastatyti senas operas naujame rūbe. Operos kompanijos įsteigimo idėja gimė, bekalbant apie reikala pastatyti operas, kurios yra vertingos, bet dėl vienos ar kitos priežasties yra publikai nežinomos ar mažiau žinomos. Sakysime, mūsų statoma Carl Orffo opera „Antigonaė“ bus matoma Amerikoje pirmą kartą, nors jo populiarioji „Carmina Burana“ yra gana dažnas svečias operos scenoje. Mes esame, žinoma, labai laimingi turėdami „Antigonaė“ amerikėnės premjeros privilegiją, bet aš manau, ta galimybė būtų neegzistavusi, jei ši opera būtų buvusi išversta į anglų kalbą anksčiau. Mozarto komiėkos operos „La Finta Giardiniera“ bus čikaginė premjera. Tai labai juokinga opera, Mozarto originaliai paraėyta Muencheno garsiajam karnavalui, pilna melodingos, nuotaikingos muzikos ir įvairių nelauktų komiėkų situacijų.

— Kurios operos buvo parinktos kompanijos ar kolektyvo debutui ir kodėl? — Tai nulėmė keletas prieėasčių, bet pačios svarbiausios buvo turimų solistų sąstatas — jų didelis muzikalumas, plati balso apimtis (savybės, kurios ypač reikalingos „Antigonaė“ operos atlikimui), orkestro neįprastas sąstatas — tarp kitko, bus naudojamas naujas instrumentas „lithophone“, kuris buvo specialiai pagamintas „Antigonaė“ operos premjerai Salzburgo festivalyje ir

Darius Lapinskas

kuris bus Amerikoje girdimas pirmą kartą, na, ir žinoma, abiejų operų, tiek tragiėkosios „Antigonaė“, tiek komiėkosios „La Finta Giardiniera“ (Daržininkė iš meilės) labai stiprūs, intriguojantys libretai. Devyniolikmečio Mozarto paraėyta opera buffa „La Finta Giardiniera“ yra pilna melodingos muzikos, savo verte ir kūrybingumu pralenkiančios net vėlyvesnės jo operas. Melancholiėkai skambančios Sanderinos arijos, tragiėkos Ramiro melodijos, ir Contino partijos aukėčiausias lyriėskumas yra atveriami ir gražiai derinasi su Nardo žavingu išdykavimu, Podestos pagyruėniėku dainavimu ir nuolat besikeičiančiais jų ansamblių tempais ir nuotakomis. Fabulon taip pat įvestas ir naujas, šiuolaikinis posūkis. Gi Carl Orffo opera tragica „Antigonaė“ yra pats brandžiausias kompozitoriaus kūrinys, labai nuosaikiai naudojantis modernios muzikos priemonė, bet tuo pačiu metu persunktas romantiėkos muzi-

kos dvasios. Sofoklio didžiosios dramos stipri intriga ir Orffo muzikos nuosaikus modernizmas susijungia į ypatingą teatrinį kūrinį. Likimo paliestos Antigonės melodijos ir giedojimas, kaip per sapną, Kreono greitai besilieįjantys demoniėki rečitatyvai ir arijos, bei Tirezijo ekstatiški protrūkiai pinasi su melodingais kaimiečių choris ir įdomiais labiausiai neįprastų instrumentų kombinacijų garsais. „Antigonaė“ klausytojai turės progą susipažinti su vyresniu ir labiau novatoriėku Orffu, negu „Carmina Buranoje“.

— Kaip ir kokie buvo sutelkti operos solistai, kaip sukomplektuotas choras, orkestras, sceninė butaforija ir visa kita, kas spektakliui reikalinga? — Savo solistų tarpe turime Metropolitan ir American operų finalistų, įvairių dainavimo konkursų laimėtojų, solistų, dainavusių Europoje bei Pietų Amerikoje, bei pasirodžiusių su įvairiomis

(Nukelta į 4 psl.)

Česlovas Masaitis

MALDA

Kada visur tik tuštuma,
Kai nei erdvės, nei laiko, nei žvaigždžių nėra,
Nei džiaugsmo, nei nakties —
Tiktai nykumas ir beprasmiė nebūtis,
Tu ateini staiga iš niekur
Skaisti, kaip degančios minties ugnis,
Gyva, kaip žydinčio pavasario čiurlenimas
Liepupės vandenį, kaip vieversio giesmė,
Ir nudažai man tuštumą vėl amžinybės paradoksu.
Šalia manės sustoji —
Ir aš matau tavų akių škaistiam žėrėjime
Suspindi praeitis, gyva džiaugsmais ir meile,
Matau — vėl tuštumoį pražysta laikas,
Sujungęs praeitį ir ateitį į pirmąją gyvenimo dimensiją.
Aš paliečiau tave delnu ir lūpom, ir savo mirusia

širdim —

Ir laikas vėl susikryžuoja
Su meile — su antra gyvenimo dimensija;
Tave kartoju aš uždūstančia širdim,
O, mylima Malda, o, mylimoji!
Tave jaučiu aš plakančią sustingusioį krūtinėį,
Matau, kaip tavo vardas
Iėauga man gyvenimo dviejų dimensijų plokėtumoį
Į trečią matmenį: ieėkoįmą ir nerimą;
Matau, kaip nyksta tuštuma,
Ir ją pakeičia keturių dimensijų gyvenimo erdvė:
Sekundžių sruvantis upelis,
Iėkoįjimas tarp jų paklydusios minties
Ir aidas —
Širdies plakimo ar negimusios dainos tylus aidėjimas,
Ir Amžino Sėjėjo kančios ir džiaugsmo paradoksais

sėjama viltis.

Žiūrėdamas tau į akis
Pro keturias gyvenimo dimensijas,
Matau, kad atėjai tu ne iš niekur —
Iė amžinybės — gyvenimo penktos dimensijos;
Ir aš kartoju ir kartoju vis tave,
Ir atrandu staiga tarp tavo žodžių
Kūrėjo vardo neapėriamą didybę,
Apgaubiančią visas penkias gyvenimo dimensijas,
Ir mano, nykią sielos tuštumą, ir begalybę.
Randu jo vardą,
Didesnį už galaktikas, už erdvę, praeitį ir amžinybę...
Kartoju vis tave, Malda, aš lūpom ir mintim,
Ir vėl su nuostaba matau,
Kad jo didžiulį vardas
Sutilpo mikroskopiėkam manos širdies plakime,
Manosios sielos tuštumoį, be laiko, be erdvės ir
be dimensijų...

Ir taip šviesu...
Vis tavo akys dėga
Žvaigždėm ir spindinčiom galaktikom manos
nakties dangu.

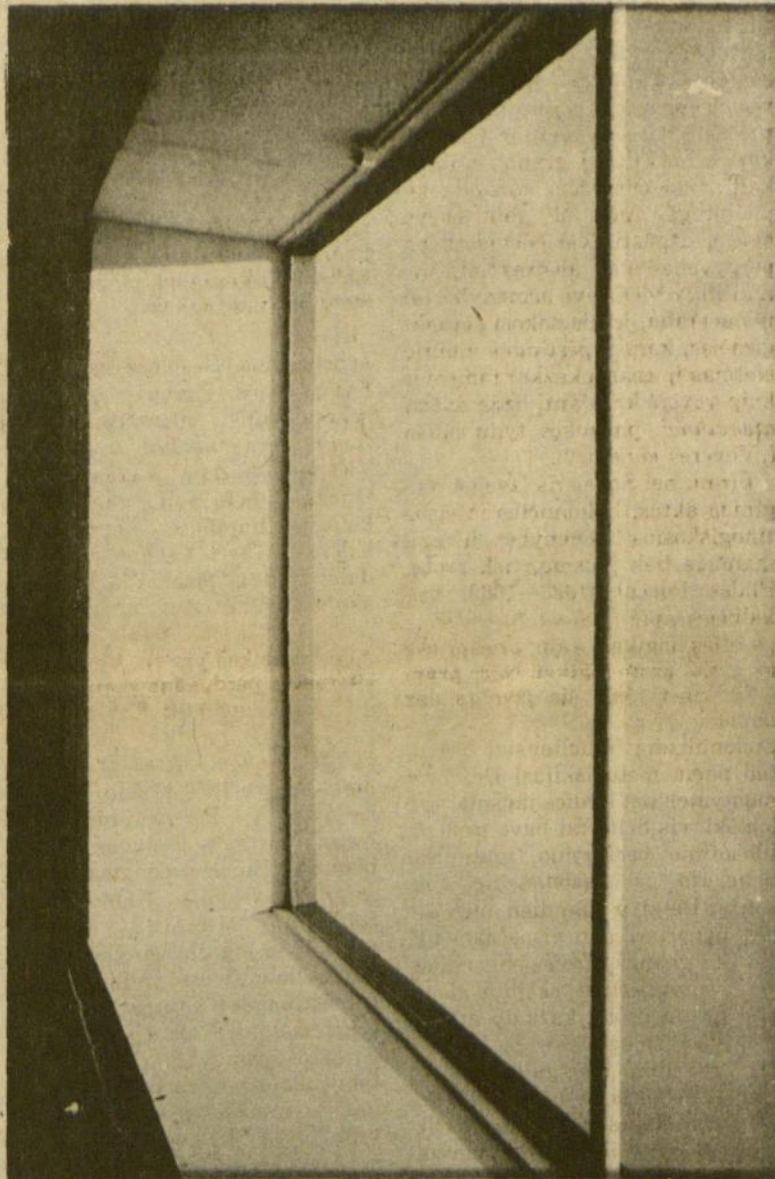
Ir tavo žodžių aidas skamba man
Erdvės ir laiko, begalybėį
Iė mažos, iė mikroskopiėkos širdies...

MAŽA ŠIRDIS

Maža širdis, pasaulio trupinėlis ir laiko tik akimirka —
tatai visa mana būtis, tik tiek žinoįjimo ir logikos,
o ilgesio, ieėkoįjimo, minties paklydusių miraų
tu nesusemsi vandenynais, nei amžių begalybe.
Tokia mažą, tokia mažą mana svajonė,
ir meilės trupinius — visus — lengvai sudėtum į
penkias molekules,
tik jai žvaigždžių, tik jai širdžių, nei žemės, nei dangaus
nebus gana!

Maža mažą būtis, sudūžusi viltis.
Tik tuštuma — tokia didžiulė,
tartum galaktikų naktis.
Kuo man užpildyt ją?
Kur rasti jos ribas,
kad atsimuėęs grįžtų aidas
manų penkių molekulių,
pusiau tuėčių penkių molekulių tuėčioį širdy...

Toksai žmogus — tik penkios jo būties sekundės:
viltis, svajonė, paklydimas, aėara, mirti...
O mes vis ieėkom realybės ir tiesos
anapus šių mažų molekulių...

Nuotrauka Romo Bartuškos

nė krislelio teisybės. Jos tik rodo, kokį didelį įspūdį įvykis padarė mūsų apylinkėse. Tarytum šiuo tamsiu, tragiėku laikotarpiu būtų į mus tiesiogiai prabilusi žila Lietuvos senovė, mėgindama mums kažką pasakyti, nors niekas nesupratome ką.

Griūties vieta taip ir neužlėė iki pat pabaigos. Kai po ketverių metų Staupeckų Marytė, jau visam atsisveikindama su savo tėviėke, stabtelėjo ant priangio pakopos dar vieną, paskutinį kartą žvilgtėrėti į piliakalnį, šio žaizda tebebuvo atvira, be gijimo ženklų.

* * *

Antrasis įvykis, sekmadienį po Žolinės, buvo Mažuknos pasirodymas miestelyje.

Tie iš skaitytojų, kurie gimė ir užaugo mūsų apylinkėse, bus apie Mažukną, greičiausiai, ką nors girdėję. Gal net matę jo lūėnele pelkynuose, toli nuo kaimo ir kaimynų, vieniėšą krėmokėniais apžėlusiam rėtyje, nepasiekiamą jokių keliu nė keleliu (kai paskui per karą numirė, karstą reikėįo neėsti ant pečių, per balas ir krėmus, ar ne pusantro kilometro). Kitiems gi pravartau keletas žodžių paaiėkinimo.

Mažuknai buvo, galima sakyti, miestelėnai. Turėjo šiek tiek dirbamos žemės bei ganyklos, laikė karvę ir arkli, bet gyveno miestelyje ir užsiimdavo įvairiais patarnavimais už save turtingesniems. Ūkininkais jų jokių būdu negalėįai pavadinti. Senis Mažuknų, jei neklystu, net ilgokai tarnavo varpininku. Bet visa tai, žinoma, vyko praeitame šimtmeityje. Mūsų laikais Mažuknų neliko nė garso. Teiėskiriant, žinoma, atsiskyrėlį negyvenamuose raistuose.

Apie tai, kada ir kokių būdu buvo įgytas jų nekilnojamas turtas, Mažuknai negalėdavo ar nenorėdavo pasakyti nieko tikėsnio. Kalbėta, jog prosenėlis buvęs žinomas

arkliavagis, miręs nuo to, ką jam darė Tridunių ūkininkai, sučiuptam kažkurio arkliđėje, ir palaidotas neėventintoje vietoje, už tvoros. Tačiau ainią pasižymėįo didelį tiesumų ir Dievo baime. Pikti liežuviai sakydavo — atgalioja už vogtą turtą. Bet prie doro gyvenimo žmonių ilgainiui nustoįama kibiti. Visuomenė yra daug atlaisdėnė, negu, sakysim, pavienis asmuo. Jei senį Mažukną, kaip sakiau, net pasamdė bažnyčios tarnu, tai rodo, kad praėjusių kartų nuodėmės jau buvo užmirėtos.

Antanas, mūsų atsiskyrėlis, buvo jauniausias Mažuknų vaikas; turėjo dar broli ir ar ne dvi seseris. Buvęs gražus, neišdykęs berniukas, šėnėkus ir paslaugus. Tarnaudavęs prie miėių, lankė mokyklą, pasižymėjęs, kaip ir visi pagyvenusių tėvų vaikai, gabumais bei netvirtya sveikata. Dėl to, kai atėjo laikas tarnauti kareiviu rusų carui, Mažuknų susirūpinta. Nebuvo kaip išlaisvinti nė įstatymų keliu, nė juos apeinant. Teliko Eitkūnai, Amerika. Tėvai ir seseris buvo išmirę per epidemiją, brolis pardavęs nuosavybę Obelevičienėi ir išvykęs nežinoma kryptimi. Amerikietis paprasė nuvesti pas saviėkių kapus, prie kurių paskui praleido visą dieną, pakaitomis sėdėdamas ir gulėdamas žolėje. Vakarop pranyko. Po dviejų savaicių miestelyje sužinota, jog įsigįo apleistą eigulio namelį raistuose prie seniai iėkirsto miėko ir jame apsigyveno. Tai buvo paskutinė tikėsnė apie jį žinia.

Jauno, gražiai atrodančio ir gerai apsiitaisiusio, nevedusio ir, be abejonės, piniguo amerikiečio pasirodymas anais

laikais mūsų užkampyje negalėįo neiėšaukti tam tikro moteriėkos giminės susijaudinimo. Būtų galėjęs gauti kokį tik panorėjęs, iš gerų namų. Net imta daryti žygių, tačiau viskas veltui — Mažukna iš karto atėirboįo nuo visuomenės. Miestelyje daugiau nebepasirodė, net nė į bažnyčią. Pas nieką nesilankydavo, į klausimus neatsakinėdavo — iš viso atrodė nepasitikię žmonėmis, iš baimės ar neapykantos jų vengias. Niekam taip ir nepavyko sužinoti, ką, būtent, jam darė Amerikoje, jeigu draugiėką jaunuoį galėjo šitaip paversti laukiniu. Tai, žinoma, pradžioje taip pat išėaukė nemažą kalbų ir spėlioįjimų, bet ilgainiui, nesirandant daugiau kuro, dėmesys turėjo užėesti. Priauganciai kartai, tokiems, kaip aš, Mažukna jau tapo mitu, legendine asmenybe, pusiau šventuoįju, pusiau Simu Raudonkrūtininiu. Senesnieji gi jį kone ir pamirė.

Kaip šis atsiskyrėlis gyveno, kuo dengėsi, kuo mito? Apsipirkdavo, kiek teko girdėti, pas keliaujančius žydus prekįjus. Prie lūėnos buvo tvartėlis ir pasiūrė; laikė karvę — matydavome besiganančią paraistėse — ir galbūt vieną, kitą parėiuką. Sieno, durpių ir miltų įsigydavo pas Stalakoji, kitą tokį panaųį į save, tiktai su barzda ir ūkiu prieėingoje ežero pusėje, kurio žmona bei vaikai vienas po kito išmirė džiova. Dabartinis Mažuknos apsilankymas miestelyje buvo pirmasis po dvideėsimties metų, antrasis nuo sugrįžimo iš Laimės šalies. Buvo, greičiausiai, atvestas smalsumo. Net ir jį pelkėse turėjo pasiekti žinia apie tai, kad mūsų kraėto gyvenimas apvirto aukėstyn kojomis. Norėįo įsitikinti pats savo akimis.

Atėjo sekmadienį per pačią sumą, visiems esant bažnyčioje, tikėdamasis, matyti, likti nepastebėtas, apžiūrėti miestelį niekieno netrukdomas (šitaip

darydavo ir čigonai). Tiktai arba truputį neapskaiciavo valandos (laikrodžio gal visai nė neturėįo), arba kaip nors ilgėliau sugaiėo iš vaikystės atmintinosose vietose — kai išėįjome po pamokėlo, dar tebuvo apžiūrėįjama įpusėjęs. Stovėįo prie valsčiaus savivaldybės, žiūrėdamas į lange išstatytą raudoną plakatą, vaizduojantį tris barzdočius ir vieną ūsorių — Marksą, Engelsą, Leniną ir Staliną. Buvo iš karto pastebėtas, pažintas ir apsuptas, tačiau užkalbinamas nesidavė, niekam neatsakinėįo ir iš viso apsimetė mūsų nematęs. Aė, jo dar niekad neregėjęs, patyriau tik iš aplinkinių, kad tai garsusis atsiskyrėlis. Dėvėįo ne mūėiėkai — mėlynus šiurkėėios medžiagos marėkinius ir tos pačios spalvos kėlnes su platiomis petneėomis — amerikiečių „overauzus“. Avėįo sunkiais nedažytos odos batais su guminiu puspadžiū. Buvo visai vienplaukis — šitaip, matyt, įpratęs apie namus, o dabar šitiekėjęs ko nors sutikti. Tiek apranga, tiek ir avalynė buvo švari, nuvalyta ar šviežiai išskalbta; man, tokių drabužių dar niekad nemačiusiam, atrodė net beveik elegantiėkai. Darė įspūdžio ir savo išvaizda bei laikysena: aukėsto ūgio, žilas, bet dar tiesus ir neraukėėlėtas, rūpestingai nusiskutęs, ilgokais, bet tvarkingai pakipirtais ir suėkuotais plaukais, ramiu, bet greitų, dar jauno žmogaus judėsių. Kai kryptelėįo mano pusėn, turėįau pasigėrėti jo burna, plataka, bet visai tiesia, labai taisyklinomis lūpomis ir simpatiškais šėėšeliais kampučiuose. Šitokia burna, primenantį pamokėslininką, atrodė, jei būtų praėnekusi, būtų iėtarusi gilios išminties žodžius.

Vienam iš piemenų šovė į galvą Mažuknai kažką iš užpakalio prikabinti prie drabužių. Turėįau nustebtį, kaip greitai ir su kokių griežtumu išdykėlis buvo aplin-

kinų sudraustas: iš karto ant jo niūktėrėjo net šėši ar septyni. Vaikiėčias susigėdėė įsimaishė minion, bet Mažukna į incidentą neatkreipė nė mažiausio dėmesio. Kai apsisuko eiti toliau, judėįo taip laisvai, lyg nebūtų apsuptas tankaus žiurovų rato, ir tas ratas beregintį prasiskyrė, duodamas jam kelią. Pradėįjome jaustis tarytum šio žmogaus užburti. Tada pirmą kartą gyvenime pamaciau, kaip elįiasi vieno asmens hipnotizuojama minia. Mažuknai būtų užtekę pirėtu parodyti į savivaldybę, ir langas būtų išlėkęs su rėmais, o plakatas pavirtęs į skutėlius. Jei gatvėje tuo metu būtų pasipainiojęs „liaudies“ milicininkas, tuzinas rankų būtų griebė įj parrenkti ir valkioti į dulkės. Visos vasaros įtampa jau vien tieiėkoįjo plyėiuko. Mažukna žengė skersai gatvės paėto agentūros linkme — mes visai neatsilikdami paskui jį. Tik tada vienam, galiausiai, pavyko atsipeikėti: kažkoks pagyvenęs žmogus pačiame priekyje ūmai apsisuko vietoje, visiems pastodamas kelią.

— Vyrai, negražu šitaip sekiot, — garsiai iėtarė tuo tonu, kuriuo per šokį arba pabaigtuves namų šėimininkas bando sustabdyti „beuėimeįgančias muėtynes. — Tegų jis eina savo keliais, o mes eikim savo.

Laimėi, tai paveikė: minia ėmė skirstytis. Mažuknai žingsniuojant pro paėtą ir monopolį, jo jau niekas nelydėįo, tiktai pulkelis smalsuolių viduryje gatvės dar sekė iš tolo akimis. Kai paskui atsigrėįiau pas šventoriaus vartus, gatvė buvo tuėėčia, o Mažuknos marėkiniai mėlynavo alieįaus spaudyklos patvoriais, prieė išnykdamu už kampo. Man sykiu ir palėngvėįo, ir kažko suspaudė širdį. Vos nepravirkau. Tiktai mitas didelės priespaudos metu gali žmogų šitaip paveikti.

Operinė naujiena Chicagoje

(Atkelta iš 3 psl.)

operų kompanijomis Amerikoje.

— Be dirigento pareigų ant Jūsų pečių gula turbūt ir daugiau šio užmanymo rūpesčių? Kokie jie ir kaip juos sprendžiate? Kaip ir iš kur ateina talka? Kaip viskas galų gale susiderina?

— Aš pats diriguoju ir režisuoju, Ada Sutkuvienė sukūrė labai įspūdingas dekoracijas — bus malonumas ir akiai, ir ausiai.

— Taigi, kada ir kur vyks operiniai spektakliai, ir kur įsigyjami bilietai?

— Spektakliai vyks Jones Auditorium, 606 S. State Street. „Antigona“ — 8 v.v. penktadienį, balandžio 29 d., 3 val. p.p. sekmadienį, gegužės 8 d. ir 8 v.v. šeštadienį, gegužės 14 d. „La Finta Giardiniera“ (Daržininkė iš meilės) — 3 val. p.p. sekmadienį, gegužės 1 d., 8 v.v. šeštadienį, gegužės 7 d. ir 3 val. p.p. sekmadienį, gegužės 15 d. Tai yra labai graži auditorija — su gera akustika ir matomumu iš visų vietų ir labai patogiai automobilių pastatymo vieta kitoje gatvės pusėje. Bilietai gaunami prie įėjimo, arba paskambinant 786-9157.

— O kokie New Opera Company of Chicago artimesni ir tolimesni planai po šių pirmųjų spektaklių?

— Rudenį važiuojame į Pietų Ameriką su „Antigona“ ir „La Finta Giardiniera“. Esame pakviesti į tris kraštus: Kolumbiją, Venezuelą ir Peru. Gal kartu nuvešime ir dar vieną standartinę operą, tikriausiai „Carmen“. O iš tolimesnių planų yra mano operos „Amadear“ pastatymas, kuriai libretą yra sukūręs Kazys Bradūnas pagal Oskaro Milašiaus dramos „Miguel Manara“ temą.

— Esate angažuotas 1984-tiesiems metams sukurti šv. Kazimiero tema operą-misteriją šventojo 500 metų mirties sukaktiui. Idomu, kiek pasitūmėta, ši projektą realizuojant?

— Šv. Kazimiero garbei skirtos operos-misterijos kūryba jau labai pasitūmėjusi į priekį. Nesunku komponuoti, kai yra geras libretas (parašys-

Carl Orffo operos „Antigona“ Amerikos premjeroje Laima Rastenytė atliks Antigona vaidmenį.

Nuotrauka Kristinos Bulotaitės.

tas poeto Kazio Bradūno) ir prasminga proga. Be to, įkvėpimo ir energijos suteikia ir pats faktas, kad tam projektui vadovauja toks plačiai reikala suprantantis žmogus, kaip dr. J. Sungaila, kurio stipraus žemaitiško nugarkaulio nepalenks vėjai nei iš rytų, nei iš kitų krypčių.

Guggenheim stipendija dr. Birutei Galdikaitei

Dr. Birutei M. F. Galdikaitei, vadovaujančiai orangutanų tyrinėjimo ir apsaugos projektui Tanjung Puting draustinyje, Borneo saloje, Indonezijoje, paskirta Guggenheim stipendija ateinančioms metams. Dr. Galdikaite yra „adjunct associate“ profesorė antropologijos fakultete, University of New Mexico. Projektas, kurio vykdymui paskirta stipendija — pirmųjų tyrimo Tanjung Puting draustinyje istorija. Apie dr. Galdikaite ir jos šeimos gyvenimą su Indonezijos orangutais ir jos vykdomas šios pirmųjų rūšių studijas buvo plačiai ir įdomiai rašyta *National Geographic* 1980 metų birželio mėnesio numeryje.

Mozarto operos „La Finta Giardiniera“ chiecinėje premjeroje Gail Beckman dainuos Sandrina, Thomas Heizman — Continuo.

Nuotrauka Kristinos Bulotaitės

Chicagos teatruose

Ingrida Blekytė vėl švyti scenoje

Gabi lietuvaite aktorė Ingrida Blekytė sėkmingai vaidina dabar Chicagos universiteto Court teatre, 5535 So. Ellis Ave., statomoje satyrinėje Joe Ortono dramoje „Loot“, kurioje pasityčiojama iš kai kurių britų iškrypusio elgesio. Kūrinio autorius, J. Orton, deja, buvo skurdžios moralės hedonistas, palinkęs į narkotikus, susimėjęs per daug intymia draugyste su Kenneth Haliwell, kuris pavyduliavimo paveiktas dar daugiau ėmė svaigintis narkotikais ir 1967 m. Joe Ortoną, teturintį 34 m. Londone nužudė.

Nors Ortono gyvenimas buvo klaidus (pvz. jis vogė bibliotekų knygas ir išplėtais paveikslais puošė kambarį), ir tragiškas, bet jis turėjo talentą ir įnešė naujo gyvumo į britų dramą, kad ir įveddamas į savo kūrinys anarchistiškus bruožus, sukeldamas kontroversiją, bet ir stipria satyra mėsinėdamas britų iškrypiumus. Šioje dramoje scenoje visą laiką atvira karsė guli mirusios motinos kūnas. Tėvas jau kalba apie naujas vedybas, sūnus su draugu taikstosi pagrobti motinos pinigų, susilaukdamas talkos iš gailestingų sesers (Blekytės), besidangstančios nuo policijos hipokritiška malda prieš karstą. ... Nors dramos turinys sprogdina hipokriziją, bet turi ir dekadentiškų elementų. Vis dėlto pastatymas intriguojantis ir aktorai, drauge su mūsų lietuvaite, stiprus savo vaidmenyse.

Tai paskutinis Court teatro šio sezono pastatymas, tęsis iki gegužės 1 d.

J. Pr.

Broadway šypsena Chicagai

Ne be reikalo Chicagoje buvome nusteibinti David Merrick muzikinio spektaklio „42nd Street“, mūsų miesto teatro mėgėjų buvo pralinksminėti „ad delirium“ šokių, dainų bei humoro šūkurio. Nors spektaklio premjera Operos rūmuose (dar prieš Naujus metus) prasidėjo kiek silpnai techniniu atžvilgiu, greit reikalai savaimė išsprendė ir netrukus jis pelnytai tapo pagrindiniu spektakliu Chicagos teatriniame sezone. Net ir mūsų Operos rūmai įgijo naują veidą, palikdami Mozartą ir Puccini rūbinę... Theoni Aldredge rūbai bei Robin Wagner scenografija „art deco“ dvasioje praturtino spektaklio išorę. Scenografinis Robin Wagner pavarde nesvetima nei JAV, nei Europoje, ar tai būtų Viena, ar Hamburgo operos rūmuose, Amerikiečių baletų teatre, Washingtono Arena Stage, ar American Shakespeare Festival spektakliuose Connecticut, o T. Aldredge projektuoti rūbai matomi daugiau kaip 120 skirtingų Broadway spektaklių bei filme „The Great Gatsby“. Papaprast, tačiau melodingos yra Warren ir Dubin dainuokės, „padailintos“ P. Lang orkestracijomis. Velionio Gover Champion vaizdingi šokiai, jungiantys senųjų prieškarinių Busby Berkeley kinofilmų nostalgiją žavumą su šiuolaikiniu

• *Lietuvių dienos* nr. 2 (1983 vasaris). Mėnesinis iliustruotas lietuvių ir anglų kalba žurnalas, leidžiamas Antano F. Skiriaus. Redaguoja Rūta Skirytė, Margis Matulionis, Arūnas Barkus. Redakcijos ir administracijos adresas: Lithuanian Days, 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029. Prenumerata metams — JAV 20 dol., Kanadoje 25 dol.

Turinyje: Jono Daugėlos minčių Vasario 16 šventės proga, pasikalbėjimas su Anglijoje gyvenančiu rašytoju Kazimieru Barėnu ir ištrauka iš Ateities leidyklos neseniai išleisto jo naujo romano *Beserigio ožio metai*, Vinco Mykolaičio — Putino sukaktį prisiminimas, Lietuvos sutarties su Rusija 1920 metais tekstas. Po turiningos lietuviškos dalies angliškos dalies medžiaga atrodo pernelyg atsitiktinė ir nevienoda. Vertai įdėta Europos parlamento rezoliucijos dėl Baltijos kraštų padėties tekstas, Jurgio Gliados apsakymo „Becaria“ sklandus vertimas. Bet kodėl vienai užkamšai prisireikė negudraus, moteris pasiepiancio juokelio, nevisai aišku — ar tas reiškia, kad ši dalis taikoma atitinkamo mentaliteto nelietuviams skaitytojams ar mūsų pačių jaunajai kartai? O jeigu ne, tai kokį jiems įspūdį apie patį žurnalą, o gal ir apie lietuvių aplamai, tai padės susidaryti?

Dramaturgas dr. Kostas Ostrauskas Santaros-Sviesos simpoziume „Absurdo teatras lietuviškoje

scenoje“ prieš du dešimtmečius New Yorke. Nuotrauka Gedimino Naujokaičio.

Skaitymą atliks Daiva Markelytė ir Marija Smilgaitė, o diskusijoms vadovaus Vainis Aleksa. Į šią popietę su dramaturgu dr. Kostu Ostrausku kviečiama visuomenė, o ji ypač taikoma lietuviščių mokyklų mokiniais ir studentams.

Joe Van Slyke, Ingrida Blekytė ir William Brown scenoje iš Joe Ortono vaidinimo „Loot“ Chicagos Court teatre.

Momentas iš „42nd Street“: Randy Phillips, Nancy Sinclair, Ron Holgate ir Elizabeth Allen.

Nuotrauka Jennifer Girard.

Nancy Sullivan (Peggy) ir Jim Walton (Billy) scenoje iš „42nd Street“.

Nuotrauka Jennifer Girard.

iš vagnerinio spektaklio. Šviežumo įneša Nancy Sinclair savo paprastumu bei nuoširdumu, ypač veiksmo viršūnėje, sudainuodama dainą apie 42-ąją gatvę.

Kai televizijos ekrane ir kino teatruose rodoma daug šlykščių, piktybinių, demoralizuojančių filmų, vertėtų pasinaudoti šia proga, kol dar spektaklis vyksta, ir nueiti pasigrožėti neeiliniu muzikiniu veikalu.

I. chudožnikas

NAUJI LEIDINIAI

• *Technikos žodis* nr. 1 (1983 sausis — kovas). Amerikos Lietuvių Inžinierių ir Architektų sąjungos Chicago skyriaus Techninės spaudos sekcijos kas trys mėnesiai leidžiamas žurnalas. Vyriausias redaktorius — V. Jautokas, 5859 S. Whipple St., Chicago, IL 60629. Administratorius — Antanas Brazdžiūnas, 7980 W. 127th St., Palos Park, IL 60464. Prenumerata metams — 8 dol., studentams — 2 dol.

Numerio pagrindiniai straipsniai: V. Petrakis, „Naujas šiluminis variklis“ ir „Skalūno panaudojimas potencialiai energijai“; K. Eringis, „Branduolinio laikotarpio okupuotos Lietuvos ekologinės problemos“; L. Rimavičiūtė, „Miestų centrų atnaujinimas: priežastys ir procedūra“; V. Viliamas, „F. B. (suspenduoto kuro krosny) — vienas iš atsakymų energijos trūkumo pašalinimui“; E. Vilkas, „Metalų suvirinimo būdai ir robotai“; „Techninės apžvalgos“ skyriuje surinkta daug įvairios ir įdomios medžiagos. Aprašoma praėjusiais metais įvykę Australijos lietuvių inžinierių ir architektų suvažiavimas ir Lietuvių Katalikų mokslo akademijos suvažiavimas bei 1981 metų Mokslo ir Kūrybos IV simpoziumo griežtųjų mokslų programa. „Is mūsų veiklos“ skyriuje gausi informacija apie įvairių vietovių ALIAS skyrių veiklą bei supažindinama su trim naujais nariais, baigusiais studijas: elektros inžinierium Vidu Neverauskiu iš Detroito, chemijos inžinierium Linu Staskevičium iš Montrelio ir Vida Kristina Paukštelyte iš Wisconsin, įsigijusia laipsnį iš antropologijos ir archeologijos.